

ZNAČENJE ODGOJITELJA VJERE U SUVREMENOJ KATEHIZACIJI S OBZIROM NA ODGOJ VJERE U OBITELJI*

Josip JAKŠIĆ

Sam naslov teme govori nam o pomaku nekih naglasaka u suvremenoj katehizaciji, koji su načinjeni prema najnovijim dokumentima Crkve od II. vatikanskog sabora do danas, a posebno onih koji govore o novom licu Crkve, evangelizaciji i katehizaciji te o kršćanskom odgoju.¹ Možda je bilo lakše reći s obzirom na vjeronauk: značenje ili uloga katehete, vjeroučitelja, voditelja, animatora; ili s obzirom na obitelj: značenje roditelja u suvremenoj katehizaciji. Ali, time bismo se ograničili samo na jednu vrstu odgoja i odgojitelja vjere. Ovim se želi istaknuti da su osim kateheta i roditelja i njihovih suradnika, koji su i ovdje u prvom planu, i mnogi drugi odgovorni kao odgojitelji vjere u Crkvi. Neki su to po zadaći poziva, kao: papa, biskupi, svećenici, đakoni, redovnici i neposredni vjeroučitelji, a drugi su to po svom kraljevskom svećeništvu iz snage sakramenata krštenja i potvrde kao članovi Crkve, što proizlazi iz oznake Crkve kao »Božjega naroda« o apostolatu laika² i iz nutarnje potrebe naviještanja vjere svakoga pravo evangeliziranog kršćanina da tu vjeru dalje prenese u svom apostolskom djelovanju.³ Tako i neotuđivo pravo roditelja na vjerski odgoj ne proizlazi samo iz bioloških razloga, što su djetetu dali zemaljski život i što se moraju brinuti za njegov rast, već iz zadaće kršćanskog naviještanja.

Crkva je kroz čitavu svoju povijest bila svjesna da je za naviještanje i odgoj vjere najvažniji čovjek. Vjera se prvo prenosi življenjem Evanđelja i naviještanjem. To su prve dvije glavne točke evangelizacije.⁴ Nama za utjehu, na Zapadu, gdje ne nedostaju istraživanja, planovi, programi, tehnička pomagala, eksperimenti, prilagođeni pri-ručnici svake vrste, sve više dolaze do spoznaje da je glavni nedostatak u čovjeku, od-

---

* Napisano kao predavanje za »Svećeničku tribinu u Vinkovcima« (održana 13. listopada 1986)

¹ Ovdje se posebno misli na: LG 11; GE; AG; DCG; EN; CT; FC; Biskupi Jugoslavije, *Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri*. Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze, KS, Zagreb, 1983; zatim: Vijeće biskupskih konferencija Evrope, *Evangelizirati »sekulariziranu« Evropu*, Šesti simpozij evropskih biskupa, Dokumenti 80, KS, Zagreb, 1986.

² LG 32.2.

³ EN 24. Onaj koji je evangeliziran i sam počinje apostolski djelovati.

⁴ EN 21 i 22. Riječ je o svjedočanstvu života bez riječi i o svjedočanstvu riječju ili izričitom naviještanju.

gojitelju vjere, jer vjera se ne može naučiti, nju treba odgojiti.⁵ U katezezi se uči po vjeri i iz vjere živjeti. Počinjemo shvaćati da se u školu vjere ne može ići kao u autoškolu gdje se uče pravila vožnje, ili kao u neku plesnu školu, gdje se točno po taktu vježbaju plesni koraci. Takvo je shvaćanje treninga vjerskog odgoja i odgoja uopće prošlost. Crkva kao zajedništvo vjernika s Bogom i međusobno nema strukturu Božje države, ni vojske, ni škole, nego obitelji, gdje svi imaju mjesta, gdje svaki ima svoju ulogu, gdje se svi brinu jedan za drugoga i dijele dobro i zlo. Kao što je obitelj ucijepljena u život društva po svojim članovima, tako je to i s Crkvom. Tu se događa interakcija vjere, odgoja i međusobnog prožimanja. Ovdje želimo analizirati kako se to očituje na području vjerskog odgoja u suvremenoj katehizaciji u zahtjevima koji se postavljaju odgojiteljima vjere po pozivu i roditeljima na koje stavljamo glavni teret. No, dati sveobuhvatnu definiciju što je vjerski odgoj u odnosu na odgojitelja vjere, nije baš lako, jer je vjerski odgoj povezan s najdubljim životnim pitanjima i sa stavom prema vlastitom životu. I dijete ateističkih roditelja kad-tad postavi u djetinjstvu barem neka od tih pitanja, npr.: Tko je stvorio svijet? Zašto moram biti dobar? Svaki odgoj, da bi bio uspješan, mora imati svoj cilj i zadatak. S obzirom na to, vjerski odgoj možda možemo i ovako definirati: to je postupak kojim stariji po vjeri pripremaju i osposobljavaju mlađi naraštaj, ili one koji Boga traže, za život po vjeri i iz vjere. Cilj nam je život po vjeri, a zadatak nam je život iz vjere. To nam govori i jedan događaj iz Evanđelja u kojem je opisan Isusov susret s bogatim mladićem. Bio je katehiziran po vjeri Staroga saveza, držao je Zakon, a Isus traži od njega više, život iz vjere, što bogati mladić nije mogao prihvatiti.⁶

Uz osobne čimbenike odgoja treba uz obitelj spomenuti i druge institucije: dječji vrtić, školu, organizacije, bazične zajednice, vjeronaučne zajednice i župne zajednice. Na žalost u našem društvu Crkva ne može računati na vjerski odgoj u dječjim vrtićima, školama i organizacijama, ali zato mora više brinuti o bazičnim zajednicama, vjeronaučnim zajednicama i napose o župnim zajednicama, koje su po svom ustrojstvu osnovne zajednice Crkve. Da bi odgoj bio cjelovit i uspješan, svi bi čimbenici, bilo osobni bilo institucije, trebali djelovati usklađeno. Kako znamo, u nas to nije moguće. Javljaju se konfliktna situacije ne samo u javnom ophođenju s ljudima već i u dušama malenih. Odgajamo podvojene osobe. Jedno ih uči obitelj, drugo škola, a treće Crkva. Ovdje ćemo se morati upitati: možemo li našoj obitelji danas dati naslov koji joj daju Dokumenti — »kućna Crkva«?⁷ Nastavlja li naša katehizacija vjerski obiteljski odgoj ili ide svojim putem? Što nam je činiti?

1. ZNAČENJE ODGOJITELJA VJERE U SUVREMENOJ KATEHIZACIJI

Svi smo imali priliku čuti, a možda i sami iskusiti, ovakve tvrdnje: »Da nisam imao dobru majku koja me je poučavala u vjeri, danas ne bih bio vjernik.« »Kad neš-

⁵ A. EXELER, *Der Religionslehrer als Zeuge*, u: »Katechetische Blätter«, br. 1/81, 3—14. Isti članak u: A. BIESIGER, W. NONHOFF (izd.), *Religionsunterricht und Schulpastoral*, Kösel-Verlag, München, 1982, 89—102. K tome cijeli broj »Katechetische Blätter«, br. 2/83. na temu: Glauben lernen.

⁶ Usp. Mt 19, 16-22; Mk 10, 17-22; Lk 18, 18-23.

⁷ LG 11 i AA 11.

to poduzimam, i danas poslije toliko godina kao da mi je otac pred očima.« »Da nisam imao sreću imati dobrog vjeroučitelja koji mi je pokazao put, tko zna što bi bilo od mene!« »Da nisam susreo tog svećenika, da se nisam poistovjetio sa svojim župnikom (takav želim i ja biti), danas ne bih bio svećenik.«

Osim ovih lijepih svjedočanstava ima i negativnih, u kojima ljudi optužuju vjeroučitelje i svećenike kao uzročnike svog ateizma. Možda je to i izgovor za opravdanje negativnog stava, ali je općepoznato da su mnogi od današnjih službenih ateista silom prilika bili vjeroučenici. Pogrešku koju je nekada činila Crkva, danas čini suvremena ateizacija odgoja sa sličnim posljedicama.

Ovdje ne želimo ocrtati lik idealnog odgojitelja vjere, već dati osnovne karakteristike i kvalifikacije bez kojih kršćanski odgojitelj vjere ne bi smio biti.

a) *Lik odgojitelja vjere traži crte lika Isusa Krista*

Kad se želi ocrtati idealni tip odgojitelja vjere, katehete, svećenika..., obično se u takvom liku traže crte lika Isusa Krista.⁸ Iako je to posve razumljivo, potrebno je ipak upitati se zašto je to tako. Zato jer u kršćanskom odgoju nije riječ u prvom redu o nekoj nauci, već o stupanju u vezu sa živom osobom, s Isusom Kristom. I papa Ivan Pavao II. u svojoj pobudnici »Catechesi tradendae« govori da na početku i u srcu kateheze nalazimo živu osobu, Isusa Krista. Glavni cilj kateheze jest dovesti učenike ne samo u kontakt nego u zajedništvo s Isusom Kristom.⁹ Povezanost s Isusom Kristom može se postići samo preko povezanosti s osobama koje takvu povezanost žive, jer ljudi ne prave zaključke samo na temelju razumskih argumenata osvjedočenja već čak i više na temelju proživljena iskustva.¹⁰ Zato su i ljudi za prenošenje vjere važniji od knjiga. Nikakav tekst ne može nadoknaditi djelovanje osvjedočenog i proživljenog iskustva odgojitelja vjere.

b) *Odgojitelj vjere jest svjedok vjere*¹¹

Ako se uzme temeljni smisao riječi »svjedok«, jasno nam je da biti svjedok znači nekome o nečemu dati obavještenje. Riječ je dakle o obavještenju o vjeri koju sam živim, prema Prvoj poslanici sv. Petra: »...budite uvijek spremni na odgovor svakomu koji od vas zatraži obrazloženje nade koja je u vama« (1 Pt 3,15). Svjedočenje vjere za odgojitelja pretpostavlja i poštivanje prostora slobode, jer svjedočenje ne mora voditi posvemašnjem uspjehu. Mnogi mladi koji se zanimaju za vjeru ipak će više ostati simpatizeri u svojoj vjeri negoli angažirani kršćani. Zadaća je odgojitelja kao svjedoka vjere da i takvima pokaže što mu vjera znači, jer takvi u većini ne pitaju što Crkva uči, već što vjera znači za život.

⁸ E. FEIFEL, *Glaube und Bildung*. Posebno: *Die Funktion des Erziehers*, u: *Handbuch der Religionspädagogik*, svezak 3, Religionspädagogische Handlungsfelder in kirchlicher Verantwortung, Benziger Verlag, Zürich, 1975, 25–41.

⁹ CT 5.

¹⁰ Usp. EN, br. 46; 47; 76.

¹¹ Kršćanski pokret mladih tridesetih godina našega stoljeća uzeo si je za moto programa riječi »svjedok« i »svjedočanstvo«, te je to bila tada često obrađivana tema: Bit ćete mi svjedoci (Vi ste tome svjedoci, LK 24, 48). U povezanosti s načinom tadašnjeg apostolata zaklinjali su se na vjernost Kristu. Svjedok sam Kristov.

Nije potrebno isticati da tu nisu suvišne stručne i didaktičke sposobnosti odgojitelja. No, ne traži se stručnjak u vjeri, nego svjedok vjere, jer odgojitelj vjere bez vlastitog osvjedočenja postaje jadnik. Vjeroučitelj koji nije osobno iskusio što je Bog u Isusu Kristu darovao ljudima, a time i njemu samome, karikatura je vlastitog poziva. Takav bi bio sličan učitelju glazbe koji o glazbi mnogo zna i poučava je, ali u osobnom životu ona mu ne čini zadovoljstvo i zato je ne sluša rado.¹² Takav će vjeroučitelj svoj govor o vjeri pretvoriti u problematično razglabanje ili u suhoparni znanstveni sustav koji neće nikoga uvjeriti ili pokrenuti. Učenici će to vrlo brzo opaziti. Osvjedočeni odgojitelj vjere svojim će učenicima moći posvjedočiti da ga *vjera oslobađa* od različitih robovanja, navezanosti i pritisaka, da mu vjera oslobađa snage od vlastitog egoizma za službu drugome.¹³ To će se očitovati na odgojitelju vjere. Nadalje, odgojitelj vjere bit će svjedok *korelacije vjere*,¹⁴ to jest da postoji iskustveni odnos između posvjedočene povijesti s ljudima po događajima u Bibliji i onoga što mi sada živimo. Bog je s nama. Tako je bilo tada, tako je i sada. Riječ je o dinamici i dramatici naše vjere, koja proširuje svoje vidike biblijskim vidikom i pomaže nam da obračunamo s osobnim problemima. Gdje ne dolazi do međusobnog odnosa vjere i života, tu je vjera beznačajna, i ne treba se čuditi ako nestaje. Tu treba tražiti izvor krilatici: »Vjera mi ništa ne znači«, ili: »Crkva mi nema što reći.« *Svaki odgojitelj vjere mora biti svjestan da je grešnik*. Svi svjedoci ostaju daleko iza dragocjenosti o kojoj svjedoče, koju navijestaju. Vrijedi zapaziti da riječ »ispovijed« u crkvenoj upotrebi ima dva značenja: *ispovijed vjere* i *ispovijed grijeha*. Oboje ide zajedno. I jedno i drugo ispovijed je vjere u Božje spasenje. Svaki je svjedok vjere poput Petra i grešnik koji mora priznati: »Gospodine, ti sve znaš! Tebi je poznato da te volim« (Iv 21, 17). Za odgojitelja vjere to znači da je svjestan svojih pogrešaka i životnih kriza. Neće biti samo odgojitelj, neće ni svoje probleme iznositi pred učenike i time ih opterećivati, već će ih moći obazrivo upozoriti i na takve životne situacije. I sam će moći i pred njima priznati da se vjera posreduje preko grešnika. Ovo vrijedi na svim razinama kršćanskog života. Zato svaki predvodnik euharistije, bez razlike da li je to običan svećenik ili biskup, papa, počinje euharistiju s ispovijedu svojih grijeha, s molbom braći i sestrama da za njega mole. Ovo nas upućuje na međusobno razumijevanje i na stvarnost u kojoj živimo. Uvijek smo samo početnici u svjedočenju za Boga i njegovo milosrđe, a u tome smo upućeni jedni na druge, na međusobnu pomoć u molitvi. Pravi svjedok vjere u tome ima osjećaj radosti i duboke zahvalnosti za Božje darove.

c) *Odgojitelj vjere tumač je smisla života*

Ovaj kriterij osobe odgojitelja promatramo iz povezanosti vjere i odgoja, i to prije svega kršćanske vjere, iz njezina zadatka i cilja. Činjenica je da danas mnogi ljudi ba-

¹² A. EXELER, nav. čl., 95, bilj. 8.

¹³ » — Sreća je sloboda. A što je sloboda? — Što manje imaš, to više možeš dati. Pitaš me što je sloboda? Ja ništa nemam, a mogu dati sve.« Intervju s Majkom Terezijom u »Kani«. *Evangelje na prste jedne ruke*, Kana, br. 9/185, 1986, 8—11. Nešto od svjedočenja Majke Terezije trebalo bi svakom odgojitelju vjere. Jedno je ako se za dokaz uzima samo jedna osoba uz toliko mnoštvo svjedoka.

¹⁴ G. BITTER, *Was ist Korrelation? Versuch einer Bestimmung*, u: *Katechetische Blätter*, br. 5/51, 343—345.

nalno žive, da im je bog trbuh (Fil 3,19), da ih se ne tiče sudbina svijeta ni ljudi s kojima žive. Danas je mnogo nevjere, ali ne iz uvjerenja, već iz takva načina života. Stvara se mentalitet bez pravih životnih radosti; mentalitet potrošača bez širih životnih vidika; mentalitet bez poleta i razmišljanja. Takvi ljudi onda ne postavljaju pitanja smisla života, pa ni ona osnovna: odakle dolazimo i kamo idemo. Jedna od zadaća odgojitelja vjere jest da nauči ljude misliti i razmišljati. Danas u našem društvu ima mnogo takvih koji kažu da ne vjeruju, jer pritom misle da im vjera ništa ne znači za društveni život. Vjera se želi potisnuti iz javnog i društvenog života. Odgojitelj vjere mora stalno upozoravati na značenje vjere za društvo. Čovjek vjernik istinski se zanima za sve probleme ljudi s kojima živi. On ne bježi od života.

d) *Odgojitelj vjere kao animator¹⁵ i pratilac vjere¹⁶*

Osobito u pastoralu i katehizaciji možemo odgojitelja vjere nazvati i animatorom vjere i pratiocem. Već smo ustvrdili da je nezamisliv odgoj u vjeri bez odgojiteljeva osobnog zalaganja. Odgojitelj vjere kao animator ima zadaću i voditelja i aranžera. On potiče, budi zanimanje, uklanja zapreke i stvara ambijent i motivacije vjere. U tom smislu i u tom procesu on ne uči samo druge već i sam uči. Tu je učitelj uvijek i učenik koji stalno dolazi do novih spoznaja, sam također raste u vjeri sa svojim odgajanicima. Stalno kontrolira ispravnost svojih postupaka, ispravlja se i nadopunjava novim iskustvima. Svakom odgojitelju vjere mora biti jasno da je samo u jednoj maloj etapi života animator svojih učenika. Pratiti ih može samo s vremena na vrijeme, možda jedan do dva sata tjedno. I tu se ugledajmo u svog učitelja. Vidimo kako on šalje svoje učenika da naviještaju Radosnu vijest (Lk 10, 1-12) ili, još bolje, kako se približava dvojici učenika na putu u Emaus (Lk 24, 13-35). Isus dolazi k njima, ide s njima. Pita ih što ih muči, zašto su snuždeni. Tumači im što o njemu stoji pisano. Isus se ne nameće. Prihvaća poziv da ostane s njima i jede.

Na ovom Isusovu primjeru možemo vidjeti odgojitelja vjere koji prati svoje učenike do zrele osobne vjere. Važno je naglasiti i epilog ovog izvještaja iz Emausa. Učenici se vraćaju u svoju zajednicu kao svjedoci vjere. Odgojitelj vjere koji je uspio odgojiti mlade za zajedništvo i za zajednicu Crkve potvrdio je svoj identitet po uzoru na svoga Spasitelja.

2. ODGOJ VJERE U OBITELJI

Slijedimo li crkvene dokumente zadnjih desetljeća u kojima je riječ o obitelji, vidjet ćemo da se upravo obitelji poklanja posebna pažnja s obzirom na važnost odgoja i prenošenje vjere na buduća pokoljenja. Pogledamo li povijest pastorala obitelji, iznenadit ćemo se da na početku Crkve o istaknutom značenju obitelji nije bilo ni govora. Drukćiji od našega bio je i pojam obitelji istočnjačkom i grčkom svijetu, u koji se

¹⁵ Usp. E. FEIFEL, *Die Funktion des Erziehers*, u: *Handbuch der Religionspädagogik*, nav. dj., ovdje 39—40, bilj. 8.

¹⁶ Navedeni citati sv. Ivana Zlatoustog uzeti su i prevedeni iz knjige: D. EMEIS - K. H. SCHMITT, *Handbuch der Gemeindekatechese*, Herder Verlag, Freiburg im Breisgau, 1986, ovdje 157.

kršćanstvo ukorijenilo. Pojam »obitelj« dolazi tek u rimskom zakonskom govoru. U Novom zavjetu govor je o »kući«. Koja osoba pripada u kuću, pribrojava se kući. Tako npr.: Mk 10, 29: »...tko ostavi kuću, ili braću, ili sestre, ili majku, ili oca, ili djecu, ili polja...« Kući dakle pripada i posjed, a prema rimskom zakonu i robovi, služinčad i sve što spada pod vlast oca obitelji. Obitelj na početku Crkve u biološkom smislu rodbinskih odnosa nije imala neku važnost. Dapače iz Evanđelja se osjeća relativiziranje obitelji. Isus pita: »Tko je majka moja i braća moja?« (Mk 3, 34). *Pojedinci* će biti pozvani na nasljedovanje, u narod Božji, to jest Crkvu. Oni postaju braća i sestre, dok u obiteljima dolazi do razdora (Lk 12, 51-53). Tako je to bilo u apostolsko i poapostolsko vrijeme do četvrtog stoljeća, kada i završava vrijeme katekumenata slobodom kršćanstva i uspostavom novog načina života Crkve. Od tada ne samo obitelji nego i čitavi narodi ulaze u Crkvu. To je vrijeme velikog sv. Aurelija Augustina (354—430), koji udara temelje i današnjem načinu katehiziranja, i vrijeme sv. Ivana Zlatoustog († 407) koji kršćansku obitelj potkraj četvrtog stoljeća naziva kućnom Crkvom. U jednoj propovijedi sv. Ivan Zlatousti govori: »Kad dođete kući, ne pokrivajte samo zemaljski stol nego i duhovni. Muž neka govori o tome što se ovdje čulo. Žena mora paziti da djeca, a također i članovi kuće, to nauče. Tako će vaša kuća postati Crkva.«¹⁷ Drugi put poziva roditelje, a posebno oca: »Učini svoju kuću Crkvom, jer ti je jednom položiti račun o vječnom spasenju tvoje djece i služinčadi.«¹⁸ Jednom drugom zgodom veli: »Ja sam među vama samo jednom ili par puta u tjednu. Ti pak imaš stalno učenike između svoja četiri zida. Navečer i kod stola i za vrijeme čitavog dana možeš poučavati svoju ženu, svoju djecu i svoje slugе.«¹⁹

Zanimljivo je da Crkva od toga vremena do prosvjetiteljstva nije morala obitelji posvećivati posebnu brigu. Kršćanska kuća bila je sama po sebi razumljiv prostor za kršćanski život. Velika srednjovjekovna obitelj stalno se susretala u cjelini sa svim realnostima života, od rođenja pojedinog člana do smrti. Propovijedima se pridavala velika važnost. Bile su tematske i ciklički raspoređene: o Vjeronjanju, Očenašu, zapovijedima, krępostima, djelima milosrđia i Isusovu Govoru na gori, o grijesima itd. Posebne kateheze za djecu nije bilo, ali su roditelji kod kuće razgovarali s djecom o onome što su zajedno čuli u crkvi. Za kršćanski odgoj djece brinuli su se uz roditelje i kumovi. Unatoč svemu vladalo je uz nepismenost i veliko vjersko neznanje. Povod Martinu Lutheru za pisanje katekizama, koji su bili plod njegovih propovijedi, bila su mućna iskustva koja je stekao kao vizitator 1528. godine, kada je doživio veliko neznanje i puka i svećenstva. Zato je namijenio Veliki katekizam za pouku neukih i djece u obiteljima, a Mali katekizam župnicima i propovjednicima.²⁰ No, na katolićkom se je području katekizam s Petrom Kanizijem preselio u škole. S nastankom malih obitelji početkom industrijalizacije ne obraća se pastoralna briga Crkve na obitelj, nego na takozvane prirodne staleže: žene, muževe, mladiće i djevojke. Sjetimo se samo staleških propovijedi pućkih misija do danas. Tek u našem stoljeću počela se

¹⁷ Isto.

¹⁸ Isto.

¹⁹ Isto. Usporedi i: G. GATTI, *Vjerski odgoj u obitelji kroz kršćansku tradiciju*, u: *Katehetska zadaća obitelji u suvremenoj Crkvi*, KSC, Zagreb, 1981, 69—91.

²⁰ A. LÄPPLE, *Katechese im Mittelalter i Das katechetische Anliegen Martin Luthers*, u: *Kleine Geschichte der Katechese*, Kösel Verlag, München, 1981, 64—65; 93—104.

ponovno pravo vrednovati obitelj s obzirom na odgoj u Crkvi. Taj bismo preokret mogli označiti *uvodenjem blagdana Svete Obitelji 1921. godine*. Od tada se sve više u Crkvi čuje tema o obitelji, posebno na taj blagdan.²¹ Kad je Drugi vatikanski sabor dao obitelji divno ime »domaće svetište Crkve«²² i »kućna Crkva«²³ u kojoj bi roditelji morali za svoju djecu biti prvi vjesnici vjere, riječju i primjerom, Sabor se vraća na govor sv. Ivana Zlatoustog.

Usporedimo li sada pojam obitelji iz vremena sv. Ivana Zlatoustog i današnju suvremenu obitelj s njezinim načinom života, onda ćemo naći vrlo mali broj obitelji kojima bismo mogli staviti etiketu: »kućna Crkva« ili »Crkva u malom«. Mora nam biti jasno da kod većine obitelji nemamo više posla sa samo po sebi razumljivim pojmom kršćanske obitelji. Naravno, moramo se boriti za kršćansku obitelj, ali treba priznati da je ona i među kršćanima u dijaspori. Kakvo je vjersko stanje u našim obiteljima? Samo mali postotak katoličkih roditelja moli sa svojom djecom. Veliki blagdani, kao Božić i Uskrs, još se redovito slave s kršćanskim običajima, ali kod nekih bez mise. Nedjelja je izgubila svoje kršćansko obilježje u odnosu na Boga i na čovjeka. Nasuprot tome vlada veliko zanimanje roditelja za krštenje djece, za prvu pričest i sakrament potvrde. Roditelji šalju djecu na vjeronauk jer im to može samo koristiti da nauče kakvi moraju biti. Neka se djeca kasnije sama odluče kojim će putem krenuti. Roditelji su tu da im sve omoguće.

Ova kratka dijagnoza suvremene katoličke obitelji pokazuje nam da ćemo se u stvaranju pravog zdravog kršćanskog elementa morati vratiti u vrijeme prije sv. Ivana Zlatoustog, na početke Crkve, ako ne želimo doživljavati samo razočaranje za razočaranjem. Prvotno mjesto prenošenja vjere u Crkvi nije bila obitelj, već kršćanska zajednica. Ta je zajednica onda stvarala kršćansko ozračje u svojim obiteljima, kako nam to svjedoče poslanice: »Pozdravite i Crkvu u njihovoj kući« (Rim 16, 5); »Božji smo suradnici: Božja ste njiiva, Božja građevina« (1 Kor 3, 9); »Ovo ti pišem u nadi da ću ubrzo doći k tebi, a okasnim li, da znaš kako se treba vladati u kući Božjoj, koja je Crkva Boga živoga, stup i uporište istine« (1 Tim 3, 14-15).

Tim putem ide i apostolska pobudnica pape Ivana Pavla II. »Familiaris consortio« (Obiteljska zajednica) kada govori o obitelji i njezinu sudjelovanju u životu i poslanju Crkve: »Prije svega, upravo Majka Crkva rađa, odgaja, izgrađuje kršćansku obitelj, odjelotvorujući prema njoj poslanje spasenja koje je primila od svoga Gospodina. Crkva *naviještanjem riječi Božje* (istaknuo J. J.) objavljuje kršćanskoj obitelji njezin pravi identitet, drugim riječima: ono što ona jest i što mora biti prema Gospodinovu naumu. *Slavljenjem sakramenata* Crkva obogaćuje i učvršćuje kršćansku obitelj Kristovom milošću, posvećujući je za Očevu slavu. Uvijek novim *obznanjivanjem nove zapovijedi ljubavi*, Crkva prožima i vodi kršćansku obitelj k službi ljubavi, kako bi joj omogućila da nasljeduje i proživljava samu ljubav darivanja i žrtvovanja kojom Gospodin Isus obasipa cijelo čovječanstvo.«²⁴ Taj tekst govori nam slijedeće: tek kada je kršćanska obitelj evangelizirana, kada živi iz svoje vjere, postaje sposobna davati svjedočanstvo vjere i spasavati druge. Te pak misli treba spojiti s

²¹ D. EMEIS - K. H. SCHMITT, nav. dj., 159, bilj. 16.

²² AA 11.

²³ LG 11.

²⁴ FC 49.

teologijom kršćanske zajednice koja ima istu zadaću: *navještaj vjere, slavlje vjere i život iz vjere*. Zato Pobudnica promatra tu vlastitu i izvornu crkvenu zadaću obitelji iz otkupiteljske snage Isusa Krista u kojoj članovi obitelji snagom krštenja, potvrde i ženidbe imaju svoje dioništvo na proročkom, svećeničkom i kraljevskom poslanju te kršćansku obitelj prikazuje kao:

1. zajednicu koja vjeruje i koja evangelizira;
2. zajednicu u dijalogu s Bogom;
3. zajednicu u službi čovjeka.²⁵

Drugim riječima: spasenje i oslobođenje koje se u obitelji po vjeri i molitvi doživi prenosi se dalje kao zajedništvo u službi čovjeka. Što obitelj vjeruje i u molitvi i liturgiji slavi, to onda u praktičnom životu po novoj zapovijedi i daru ljubavi naviješta. Tako postaje spremna otkriti lice Krista i brata svakom čovjeku kome treba služiti i koga treba ljubiti. Ne zatvara se u sebe, već odgaja ljude za ljubav i živi ljubav.²⁶ Ostaje nam veliko pitanje: kako ostvariti takav praktični vjerski život u našim obiteljima?

3. ŠTO NAM JE ČINITI?

Pobudnica »Familiaris consortio« traži nove oblike suradnje između roditelja i kršćanskih zajednica, između različitih odgojnih skupina i pastira. Posebno se očekuje pomoć dušobrižnika, koji ne smiju zaboraviti da roditelji imaju neotuđivo pravo svoju djecu povjeriti crkvenoj zajednici. To se posebno odnosi na sredine kao što je naša, gdje se u školi poučavaju ideologije protivne kršćanskoj vjeri.²⁷

Prema smjernicama Pobudnice i naš bi pastoral općenito, a osobito u liturgijsko-katehetskom smjeru, trebao biti manje staleški, a više obiteljski. Da bi naša obitelj mogla odgovoriti zadaći da bude »kućno svetište Crkve« ili »Crkva u malom«, kao zajednica vjere koja je evangelizirana i u isto vrijeme i sama evangelizira, da bude osnovna zajednica Crkve u dijalogu s Bogom po molitvi i zajednica u službi čovjeka u društvu i Crkvi, s obzirom na te zadaće trebalo bi promicati:

- a) kršćansku obiteljsku kulturu;
- b) obiteljsku duhovnost;
- c) obiteljsku katehezu.

a) Kršćanska obiteljska kultura

Pod kršćanskom kulturom ne misli se samo ono što je izrazito kršćansko već i ono što je općeljudsko, ali je time i kršćansko, u čemu se osjeća duh Evanđelja, a da ga se stalno ne spominje i ne naglašava. Kršćanska obiteljska kultura plod je evangelizacije samog načina života kojim obitelj živi, po mogućnosti i sredine u kojoj živi, da bi onda mogla živjeti iz vjere. Stvarati takvu kulturu izvorna je zadaća Crkve.²⁸

²⁵ FC 50.

²⁶ FC 64.

²⁷ FC 40.

²⁸ B. GROM, *Konsequenz: Familienorientierte Pastoral*, u članku: Familie — Lernort des Glaubens, »*Katechetische Blätter*, br. 2/83, 100—112. Uz članak je donesen velik izbor literature iz područja pastorala obitelji.

U takvu općenitu kršćansku kulturu spada:

- s razumijevanjem se ophoditi i prihvatiti drugoga;
- biti spreman na susjedsku pomoć i gostoprimstvo;
- dobro življeno i na dobro iskorišteno slobodno vrijeme;
- radost zajedničkog blagovanja, kao posebni izraz obiteljskog zajedništva i međusobne pažnje;
- pravilan odnos prema tuđim i vlastitim dobrima.²⁹

Iz te općenite kulture, koja je i kršćanska, izrasta izričito kršćanska obiteljska kultura kao način života u kojem se vjera reflektira, gdje se kršćanski misli, govori i čini:

- o vjeri i vjerskom životu se ne šuti; roditelji s djecom razgovaraju o problemima vjere i vjerskom životu;
- ne izbjegavaju se kršćanski pozdravi (rezervirani samo za svećenike i časne sestre);
- obitelj nastoji urediti život svakidašnjice i blagdana da budi doživljaj odnosa s Bogom;
- stvara se kršćanska tradicija u radosnim i žalosnim trenucima života;
- kršćanske se obitelji međusobno povezuju i tako promiču jače i sigurnije kršćanske vrednote i nazor na svijet i život.

Što su klimatski uvjeti za rast biljke, to je kršćanska kultura za rast vjere. Ona postaje plodno tlo za obiteljsku duhovnost i katehezu.

b) Obiteljska duhovnost

Prema Pobudnici bračna obiteljska duhovnost nadahnjuje se temama stvaranja, saveza, križa, uskrsnuća i sakramentalnog znaka.³⁰ Danas se mnogi tuže da nemamo izgrađenu obiteljsku duhovnost. Ona se najviše očituje životom molitve, kojim se odjelotvoruje krsno svećeništvo vjernika.

»Osnovni sadržaj obiteljske molitve jest sam život obitelji, koji se u svojim različitim zgodama tumači kao poziv što od Boga dolazi a ostvaruje se kao sinovski odgovor tome pozivu: radosti i muke, nade i žalosti, rađanja i obljetnice, godišnjice vjenčanja roditelja, odlasci i povraci, važne i presudne odluke, smrt drugih itd., sve su to znakovi dobrohotne Božje prisutnosti u povijesti obitelji, a ti događaji moraju postati i prikladni trenuci milosti, prošnje i pouzdanog predanja obitelji u ruke zajedničkog Oca koji je na nebesima.«³¹

Na drugom mjestu »Familiaris consortio« kaže:

»Važan cilj molitve kućne Crkve jest da to djeci bude prirodni uvod u liturgijsku molitvu čitave Crkve, kako u smislu pripreve za liturgijsku molitvu tako i u smislu njena proširenja na područje osobnog, obiteljskog i društvenog života. Odatle proizlazi nužnost postupnog sudjelovanja svih članova kršćanske obitelji u euharistiji, osobito nedjeljom i blagdanom, kao i u drugim sakramentima, posebno sakramentima kršćanske inicijacije djece.«³²

²⁹ D. EMEIS - K. H. SCHMITT, nav. dj., ovdje 175, bilj. 16.

³⁰ FC 56.

³¹ FC 59.

³² FC 61.

»Familiaris consortio« preporučuje na temelju saborskih smjernica kršćanskoj obitelji zajedničko moljenje božanskog časoslova, zatim u prilagođenom obliku slavljenje liturgijskih vremena i svetkovina.

Osim jutarnje i večernje molitve, izričito se preporučuju: čitanje i razmatranje Božje riječi, priprava za sakramente, pobožnost i posvećenje Srcu Isusovu, različiti oblici pobožnosti Presvetoj Djevici, blagoslov stola, oblici pučke pobožnosti, osobito moljenje krunice.³³

Pučkih pobožnosti, osobito po selima, još ima. Molitvenika nam također ne nedostaje. Ima i suvremenih prevedenih knjižica koje imaju sadržaj prema navedenim smjernicama, kao što je »Molitvenik za djecu i roditelje« u izdanju Knjižnice »U pravi trenutak«,³⁴ ali nam nedostaju izvorne obiteljske molitve koje bi čitava obitelj zajedno mogla moliti u pojedinim prigodama. Tu se misli na molitve koje bi bile jednostavne, ali ne i djetinje, tako da ih može moliti i otac i malo dijete (npr. kod stola). Time bi se trebalo ozbiljno pozabaviti.

c) Obiteljska kateheza

Kad je govor o našoj obiteljskoj katehezi, treba odmah istaknuti da su mnogi od roditelja imali drukčiji, ili čak nikakav, vjeronauk, te da tu negativna kritika stanja neće uroditi plodom. Vjersko je neznanje veliko, osobito kod ratnih i poslijeratnih generacija. Ne može se reći da su to nevjernici, pogotovu ako djecu šalju na redoviti vjeronauk. Neće biti dovoljno ako im jednostavno preporučimo katekizme za djecu, pa da oni zajedno s djecom rade, kako to često preporučuju naši izdavači katekizama. Vjerojatno takvo stanje ne bi popravio ni »dio za roditelje«.³⁵ »Familiaris consortio« preporučuje: »Da bi kršćanski roditelji mogli dolično ispuniti svoju odgojnu službu, sinodalni oci su zaželjeli da bude izrađen prikladan tekst *katekizma za obitelj*, koji će biti jasan, kratak i svima razumljiv. Toplo se pozivaju biskupske konferencije da rade na izradi takvog katekizma.«³⁶

Za naše prilike takav bi katekizam bio nasušna potreba za one roditelje koji nisu katehizirani, a i zbog toga jer se osjeća velik raskorak između sadržaja vjere koji djeci daju roditelji u još sačuvanim kršćanskim obiteljima i sadržaja koji imaju suvremeni katekizmi u pristupu katehezi.³⁷ Tu bi trebao biti savršen sklad u osnovnom modelu naviještanja vjere i katehiziranja, a upravo se tu stručni odgojitelji vjere u ime antropologije i psihologije razilaze s naviještanjem povijesti spasenja na temelju principa postupnosti u katehiziranju. Kako katehizirati za prvu ispovijed i pričest bez tema o istočnom grijehu, o anđelima, navještenju, u praksi nije jasno. Tih tema u novim katekizmima nema!

Dva su moguća puta do obitelji u našim prilikama. Od katehete, preko roditelja do djece, ili, preko djece do roditelja. Tijekom vjeronaučne godine treba iskoristiti rodi-

³³ Isto.

³⁴ M. LEIST, *Molitvenik za djecu i njihove roditelje*, Đakovački Selci, 1983.

³⁵ M. ŠIMUNOVIĆ, *Katekizam za obitelj. Obitelj u službi odgoja potpunog čovjeka*, u: *Obitelji, postani ono što jes!*, Radovi simpozija o Pobudnici pape Ivana Pavla Drugog, Đakovo, 1984, 85-94, ovdje 93.

³⁶ FC 39.

³⁷ Suvremeni katekizmi počinju od životne situacije, ali ne vode računa o vjerskom odgoju koji je dijete dobilo u obitelji, kakvu je sliku o Bogu dobilo i kakve molitve naučilo.

teljske sastanke ne samo za informacije, kakve su navikli dobivati u školi, već i njih uvući u ono na što se pripremaju djeca. Među roditeljima treba naći i suradnike u katehizaciji ili barem u pripremanju na sakramente svoje djece. Tražiti od njih svjedočenje vjere. Vrijedno je slati im i vjeronaučna pisma.³⁸ S roditeljima razgovarati o vjerskoj praksi u obitelji, o formiranju savjesti njihove djece. Prvopričesničko slavlje, a osobito Službu riječi, pripremamo zajedno s roditeljima. Tako ih pomalo evangeliziramo i katehiziramo. Iznad svega pokazimo im pravu kršćansku ljubav. Nisu iscrpljene sve mogućnosti. Unesimo malo mašte i dosjetljivosti. Valja pokušati. Uspjeh neće izostati.

ZUSAMMENFASSUNG

Im vorliegenden Artikel weist der Autor auf die Tatsache hin, daß außer der Katecheten und Eltern heute auch die anderen Faktoren in der Erziehung zum Glauben verantwortlich sind. Die Kirche ist einer großen Familie ähnlich, in der die Interaktion des Glaubens geschieht. Neben den einzelnen Menschen üben Einfluß auf die Erziehung der Kinder auch der Kindergarten, die Schule, die verschiedenen Organisationen, die Basisgruppen, die Religionsunterrichtsgruppen und die Pfarrgemeinde. In unserer Gesellschaft kann die Kirche auf den Kindergarten, die Schule und die Organisationen nicht rechnen. Sie muß sich auf die Basisgruppen stützen, besonders auf die Religionsunterrichtsgruppe und auf die Pfarrgemeinde.

Der ideale Erzieher hat in der Person Jesu Christi sein Modell. Der Erzieher der Kinder zum Glauben muß vor den Kindern Zeugnis vom eigenen Glauben ablegen. Er muß von sich aus ein Heilskünder und ein Erklärer des Lebenssinnes sein. Besonders in der Katechese muß er zum Wachstum des Glaubens helfen.

Wenn das zweite Vaticanum die Familie »Ecclesia domestica« nennt, in der die Eltern die ersten Erzieher der Kinder zum Glauben sind, dann ist das im Geiste des Hl. Johannes Chrysologus gesagt. Da sich die Kirche durch die Geschichte nicht genug für die Erziehung der Kinder in der Familie gekümmert hatte, muß sie nun wegen so vielen Schwierigkeiten in den Familien in die Anfänge der Kirchengeschichte zurückkehren und dort lernen. Heute muß man einen besonderen Wert auf die Spiritualität der Familie und auf die Katechese in der Familie legen. (Rebić).

---

³⁸ *Pisma roditeljima.* Četrnaest takvih pisama za suradnju s roditeljima sastavio je ANTE MARINOV, župnik iz Šibenika. Pisma su pisana za pripremu djece na prvu ispovijed i pričest. I drugi svećenici imaju s njima pozitivna iskustva.